

De
Koerier

nr. 84, maart 2020

Samen werken
aan het Brabants
Erfgoed Weekend

Ruilverkaveling
veranderde het
landschap

Eerste hulp bij
bedreigd erfgoed

▲ Heemkundekring Loon op 't Sandt heeft twee exposities gehouden met klassenfoto's van het basisonderwijs. Een voorbeeld om aandacht te besteden aan Leermonumenten. (foto collectie Heemkundekring Loon op 't Sandt)

 Brabants
Heem

Inhoud

Brabants Erfgoed Weekend

- Samen werken aan het Brabants Erfgoed weekend 5
- Verrassende gesprekken over onderwijs vroeger 8
- Leren doe je niet alleen in het onderwijs 11
- Klassenfoto's scoren in Loon op Zand 16
- Wandelen langs alle scholen in het dorp 17

- Eerste hulp bij bedreigd erfgoed 20
- Knippenbergprijs 2020: groen erfgoed 22
- Uitreiking Zachte G-prijs 2020 24
- 14e Brabants Dialectenfestival in Lieshout 25
- Ruilverkaveling veranderde het landschap 26
- Herdruk bijzonder boek Henri van der Hoeven 31
- Reinier Pijnenburg, kunstschilder en bon vivant 34
- Bronzen legpenning voor Bart Beard 35
- In Memoriam Rien Verschuur 36
- In Memoriam René Konings 37
- Zilveren draaginsigne voor René van den Akker 38
- Zilveren speld voor Wim Vergouwen 39
- Gouden heemkundevereniging Tilborch 40
- Agenda en jubilea 42
- Colofon 43

Van vrijwilligers, voor vrijwilligers

Geachte lezer,

Heemkunde leeft in onze provincie! Zo sluit Ineke Strouken haar bijdrage in deze editie van De Koerier af. Zij schrijft een van de artikelen die gewijd zijn aan het Brabants Erfgoed Weekend, waarvoor Brabants Heem het initiatief heeft genomen. Wat dat inhoudt wordt in een aantal artikelen in deze uitgave beschreven. De Koerier is daarmee deels een themanummer geworden. Veel over het hoe en waarom van zo'n weekend, maar ook voorbeelden waarmee heemkundekringen en erfgoedverenigingen aan de slag kunnen.

Brabants Heem heeft in de afgelopen tijd stevig aan de weg getimmerd. De Raad van Aangeslotenen van afgelopen najaar in Etten-Leur was een levendige bijeenkomst. Stevige discussies in de formele vergadering met daarna liefst vier workshops. Elkaar informeren, ervaringen uitwisselen en van elkaar leren. Dat was ook het geval bij de eerste workshop over het besturen van een heemkundekring/erfgoedvereniging. In museum De Rijf in Prinsenbeek was de eerste van de drie bijeenkomsten, waar deelnemers veel informatie krijgen en zelf aan de slag moeten.

Veel vrijwilligers zijn de afgelopen maanden in het zonnetje gezet voor hun grote inzet voor hun vereniging. Brabants Heem heeft daaraan bijgedragen door toekenning van onderscheidingen. De uitreiking van de bronzen legpenning van Brabants Heem is daarbij bijzonder. Over erfgoed gesproken: hoe anders ziet het landschap in Brabant er uit in vergelijking met enkele decennia geleden. De ruilverkavelingen leidden tot een ware kaalslag in het buitengebied. Lees erover in deze uitgave. Veel leesplezier!

Zeeland, maart 2020

Tjeu van Ras

tjeuvanras@brabantsheem.nl

De volgende uitgave komt uit in juni 2020. Kopij dient uiterlijk maandag 1 juni 2020 binnen te zijn.

Samen werken aan het Brabants Erfgoed weekend

door Kees van Kempen

Open Monumentendag in het tweede weekend van september uitbouwen tot een Brabants Erfgoed Weekend. Dat is het idee achter het initiatief van Brabants Heem bij de lancering van zo'n weekeinde.

Het blijft gewoon Open Monumentendag met een jaarlijks thema, vastgesteld door de overkoepelende organisatie van Open Monumentendag, zoals we al vele jaren gewend zijn. Met instemming van die overkoepelende organisatie gaan we - heemkundekringen en erfgoedverenigingen - in datzelfde weekend veel meer Brabants Erfgoed dan alleen monumenten openstellen, presenteren, laagdrempelig voor een groter publiek toegankelijk en beschikbaar maken.

Samenwerking

Niet alleen de monumenten zijn dat weekend open, ook musea, archieven, molens en boerderijen en we koesteren dit weekend de niet-stenen-monumenten, de zandpaden, het traditionele Brabantse landschap, Groen Brabant. We zoeken samenwerking met verwante erfgoedorganisaties, zoals de gilden, schuttersverenigingen en het reuzengenootschap. Ideeën zijn er ook om lezingen en foto-exposities te organiseren in scholen, in industrieel erfgoed, in samenwerking met bibliotheken en de gemeente, of met de winkeliersvereniging of andere lokale belangenorganisaties. ➤

Brabants Erfgoed Weekend

Brabants Heem heeft het initiatief genomen, na overleg met de landelijke organisatie van Open Monumenten Dag, om de komende jaren in Brabant de Open Monumenten Dag uit te bouwen tot een Brabants Erfgoed Weekend. Dit jaar in het weekend van zaterdag 12 en zondag 13 september.

Het belangrijkste doel is het weekend uit te bouwen tot een weekend waar alle erfgoedliefhebbers in Brabant naar uitzien, vrijhouden in hun agenda om een of een paar dagen te genieten van Brabants Erfgoed in de volle breedte.

In deze uitgave van De Koerier aandacht voor dit initiatief met meer informatie over het weekend, voorbeelden van activiteiten die met het thema verband houden en een beschouwing over het thema van dit jaar. De artikelen zijn herkenbaar aan het speciale logo dat voor deze nieuwe activiteit is ontworpen.

▲ *Oude schoolbanken in het heemhuis in Zeeland (Foto collectie Heemkundekring Zeeland)*

En als je als heemkundekring toch een boek wilt presenteren, doe het dit weekend.

En als je elk jaar een jaarkalender presenteert, doe het dit weekend.

En het eigen heemmuseum is natuurlijk open met een mooie folder om nieuwe leden te werven.

Dat hoeft niet allemaal tegelijkertijd, maar elk jaar kan een ander ensemble vormen, ieder jaar een andere samenstelling van activiteiten, al dan niet gekoppeld aan het thema van Open Monumentendag.

Heemkundekringen/ erfgoedverenigingen

Het bestuur van Brabants Heem vraagt de heemkundekringen om het initiatief op te pakken en misschien al in 2020 eerste stappen te zetten, volledig naar ieders eigen initiatief. De uitnodiging betreft alle heemkundekringen en zeker ook alle kringen die zich erfgoedvereniging noemen. Erfgoed is immers dat wat je actief wil doorgeven aan volgende generaties. Dat nodigt uit om activiteiten te organiseren om grote groepen volgende generaties op de been te krijgen en te bereiken. Maak dankbaar gebruik van de uitstraling en de bekendheid van Open Monumentendag en in de toekomst van de uitstraling en de bekendheid van het Brabants Erfgoed weekend.

Op de website van Brabants Heem is een aparte categorie "Brabants Erfgoed Weekend" gebouwd. Daar is volop ruimte voor de heemkundekringen/ erfgoedverenigingen om voorbeelden te geven van de invulling van het Brabants Erfgoed weekend. Het kan de collega's inspireren.

En ja, er zijn heemkundekringen/ erfgoedverenigingen die problemen hebben met het tweede weekend van september, omdat er juist dat weekend in het dorp een jaarlijks wandel- of fietsevenement is, waardoor het dorp onbereikbaar is. Dit mag voor het bestuur minstens een mooie uitdaging zijn.

En ja, we horen dat kringen terughoudend zijn vanwege twijfels over de beschikbaarheid en de belasting van vrijwilligers. Terecht. Ook een mooie uitdaging.

Laat het een mooie uitdaging zijn!

En ja, we weten dat er al vele heemkundekringen zijn die al jarenlang invulling geven aan Open Monumentendag, veel breder dan alleen monumenten, al in de geest van het Brabants Erfgoed weekend. Mooi, vooral versterken.

Brabants Heem

Het bestuur van Brabants Heem gaat in overleg met alle collega-overkoepelende organisaties om te bereiken dat in de loop van de komende jaren daadwerkelijk wordt gerealiseerd dat ook musea open zijn, archieven, molens, boerderijen, etc. in het Brabants Erfgoed weekend. In 2022 viert Brabants Heem haar 75-jarig jubileum. Het idee is om in dat kader vlaggen en ander promotiemateriaal te ontwikkelen voor het Brabants Erfgoedweekend, zodat heemkundekringen/ erfgoedverenigingen zich nog meer letterlijk zichtbaar kunnen maken.

Uitnodiging

Het bestuur van Brabants Heem nodigt de heemkundekringen/ erfgoedverenigingen uit om het initiatief actief op te pakken. Houd ons op de hoogte, informeer ons over initiatieven. Wij kunnen die dan delen op onze website en in De Koerier. ■

Hebt u vragen of suggesties? Mail die naar secretaris Kees van Kempen van Brabants Heem: keesvankempen@brabantsheem.nl

In 2022 viert Brabants Heem haar 75-jarig jubileum

De volgende Koerier

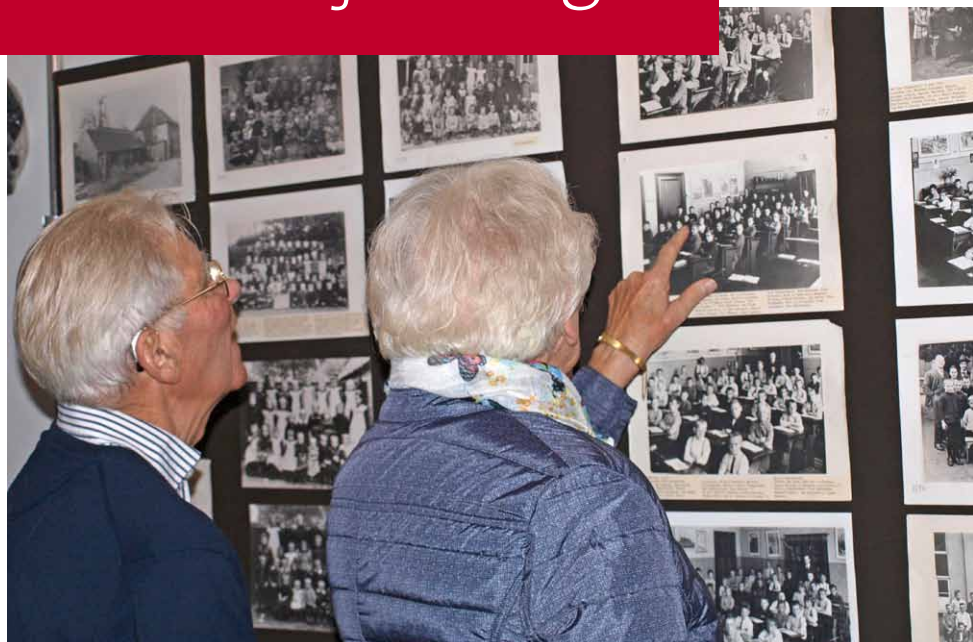
De volgende Koerier van Brabants Heem verschijnt in juni 2020.

Hebt u kopij voor dat nummer of onderwerpen voor de agenda, stuur die dan vóór maandag 1 juni 2020 naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Foto's en illustraties graag minimaal 1,5 MB groot in JPEG-formaat, los en dus niet in een tekstbestand geplaatst.

Indien van toepassing plaatsen we de teksten ook op de website van Brabants Heem, www.brabantsheem.nl en op www.facebook.com/brabantsheem

Verrassende gesprekken over onderwijs vroeger

door Tjeu van Ras

Het waren voor Eveline van der Linden en Corry Bombeeck soms verrassende gesprekken, die ze met mensen uit Mierlo voerden over het onderwijs dat ze in hun dorp hadden gevolgd. Het leverde een fraaie tentoonstelling op en een boeiende lezing. Heemkundekring Myerle in Mierlo kreeg er veel mensen mee op de been. Een voorbeeld voor het Brabants Erfgoed Weekend.

De Mierlose heemkundekring besteedt al een paar jaar op haar eigen manier aandacht aan de Maand van de Geschiedenis. Eveline en Corry richtten vorig jaar hun aandacht op het lager onderwijs in hun woonplaats. Dat sloot aan op het thema van de maand: Zij/Hij. Aanvankelijk kende Mierlo alleen een

🏠 *Kijken naar klassenfoto's.*
(foto Henk van Sleuwen)

openbare gemengde school. Met de komst van de zusters Franciscanessen die in 1874 een R.K. meisjesschool stichtten, kwam daarin verandering. De meisjes verlieten de openbare school en alleen de jongens bleven daar achter. In 1927 werd de openbare jongensschool overgedragen aan het kerkbestuur en werd het een bijzondere R.K. school. Pas in 1981 kreeg het dorp weer een openbare school.

Het was bepalend of je een jongen of meisje was voor de opleiding die je mocht volgen

De twee heemkundedelen hadden de taken verdeeld: Corry richtte zich op de ontwikkelingen in het onderwijs in Nederland, Eveline werkte lokaal door met zo'n veertig mensen uit het dorp te

praten over hun ervaringen op de lagere school. Het ging daarbij om de periode tussen 1935 en 1970, de tijd dat in Brabant en dus ook in Mierlo het katholieke geloof een nadrukkelijke stempel drukte op het onderwijs.

Pas aan het eind van de jaren '60 maakte het gescheiden onderwijs plaats voor gemengd onderwijs. En nog meer jaren later, in 1981 kwam er weer openbaar onderwijs. "In het onderwijs was tot in de jaren '60 bepalend of je een jongen of een meisje was, zeker voor de opleiding die je mocht volgen. Ons uitgangspunt was dat beeld te schetsen en mensen over hun ervaringen te laten vertellen," aldus Eveline van der Linden.

Onbekend

Eveline en Corry stuitten in hun zoektocht op ook voor hen onbekende verhalen. Over de kindsheid-optocht, over de VLGO, de school voor Voortgezet Gewoon Lager Onderwijs en nog meer. Ze vroegen de mensen ook naar spullen uit die tijd. "Dan krijg je rapporten te zien en laten ze de catechismus zien. En overal kwam de kerk in terug. Ook van

het Boerenbondsmuseum in Gemert hebben we spullen geleend."

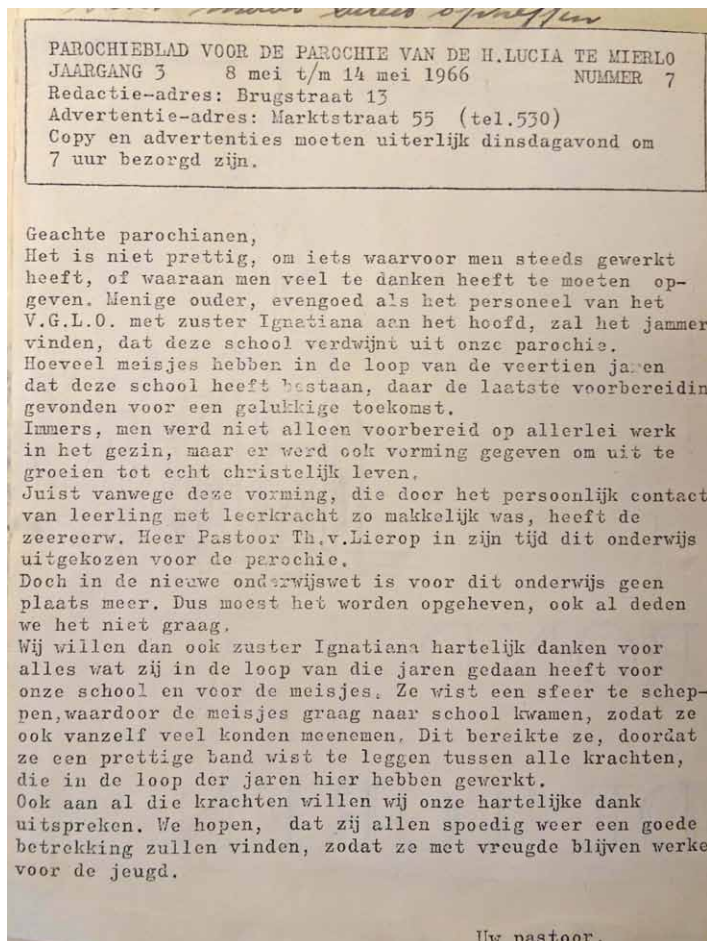
Het resultaat van het werk van de twee was een tentoonstelling en een lezing. De tentoonstelling bestond o.a. uit de spullen die ze kregen bij de

gesprekken, klassenfoto's, nuttige handwerken, rapporten, diploma's, boeken, poëziealbums en meer. "Dan zie je ook een bepaalde ontwikkeling. Gezinnen die het niet zo breed

hadden lieten hun kinderen samen op één foto zetten, wie het kon betalen liet kinderen apart fotograferen.”

Lezing en tentoonstelling trokken veel publiek, respectievelijk 50 en ruim 100 mensen kwamen er op af en dat is volgens Eveline in haar dorp een behoorlijk aantal. De lezing werd gehouden door hen beiden: Corry vertelde het verhaal over de landelijke ontwikkelingen, Eveline gebruikte voor haar lezing de gesprekken die ze in het dorp had gevoerd.

Het succes van de lezing krijgt een vervolg. Er komt een bijeenkomst in het verzorgingshuis. Ook daar komen weer nieuwe verhalen los. ■

← Brief van de pastoor over de opheffing van de VGLO-school in Mierlo.

Leren doe je niet alleen in het onderwijs

door Ineke Strouken

‘Beleef je leermoment in een leermonument!’ is een uitdagend thema van de Open Monumentendag. In het woord ‘leermonument’ zitten de woorden ‘leer’, ‘nu’ en ‘moment’. Dat is heel mooi gevonden. Een mooie aanleiding om er een echt Brabants Erfgoed Weekend van te maken.

Het idee achter ‘leermonument’ is dat je van elk monument wel iets kunt leren. Naast monumenten die een onderwijsfunctie hadden of misschien nog steeds hebben, vraagt de organisatie aan de deelnemers om in de monumenten die opengesteld worden een leermoment in te bouwen. Dat kan van alles zijn: een les, lezing of workshop. Brabants Heem roept alle aangesloten kringen op om mee te doen met het Brabants Erfgoed Weekend dat samenvalt

met Open Monumentendag op 19 en 20 september. Hoe kunnen heemkundekringen en erfgoedverenigingen, die niet direct verbonden zijn met een monumentaal gebouw, dit thema vormgeven?

Beleef je leermoment in een leermonument!

Kansen

De definitie van leren is het zich eigen maken of aanpassen van kennis, vaardigheden, gedrag of waarden. Leren doe je op school, maar ook op allerlei niveaus in de samenleving. Heemkundekringen willen graag hun liefde en kennis over de geschiedenis van hun streek overdragen. Het thema ‘leren’ biedt veel kansen om dat te doen. ▶

In elke gemeente is wel een lezing te organiseren of een brochure te maken over de geschiedenis van het onderwijs of van een bepaalde school. Een tentoonstelling met klassenfoto's doet het ook altijd erg goed, omdat mensen zichzelf en elkaar herkennen. Nostalgie schoolplaten, leesplankjes, kinderboeken, kroontjespennen en inktlappen zijn ook altijd een succes.

Het hoeft niet altijd over het onderwijs te gaan. Bijna elke heemkundekring heeft wel een plaatselijke canon gemaakt. De canon is een middel om kennis van de geschiedenis te ordenen en over te dragen. Een leer methode dus. Het Brabants Erfgoedweekend is dus een kans om de canons weer eens in de schijnwerpers te zetten.

Denk jong!

Jonge mensen hebben recht op hun eigen geschiedenis. Het duurt nog even voordat het september is. Daarom is het goed mogelijk om met jongeren een eigen onderwijstentoonstelling te maken. Laat ze zelf kiezen welke voorwerpen volgens hen uit hun schooltijd in een museum horen. Welke objecten vertellen het verhaal over hun schooljeugd? Dat kan heel interessant worden. Want er is in één generatie enorm veel veranderd. Vanaf het midden van de jaren negentig zijn internet en de mobiele telefonie ingeburgerd. Dit heeft de overdracht van kennis totaal veranderd. Door jongeren samen met hun ouders (en/of grootouders) het thema uit te laten werken, kun je een mooie historische ontwikkeling laten zien en historisch bewustzijn stimuleren. Bovendien biedt de digitale wereld veel mogelijkheden. Een tentoonstelling hoeft tegenwoordig niet meer in een fysieke ruimte plaats te vinden. Via een app of een website kun je ook meedoen.

Jongeren zijn dol op escaperooms. Een escaperoomspel is een interactief spel waarbij een groep mensen door middel van

Welke objecten vertellen het verhaal over hun schooljeugd?

het oplossen van raadsels, puzzels en uitdagingen binnen een bepaalde tijd moet proberen te ontsnappen uit een ruimte. Deze methode is uitermate geschikt om jongeren te trainen in het snel opzoeken van informatie. Door het spel toe te spitsen op een aspect van de geschiedenis kun je de deelnemers op een speelse manier kennis bijbrengen.

Groen en immaterieel erfgoed

Een monument hoeft niet altijd een gebouw te zijn. Het afgelopen jaar heeft Brabants Heem met andere organisaties veel aandacht besteed aan 'groen' erfgoed. Wat is leuker om van een pad waarop je altijd loopt of om van een rij bomen die je vaak gedachteloos voorbij gaat het historisch verhaal te horen? Daarmee gaat de geschiedenis echt leven. Door iets te doen met groen erfgoed, bijvoorbeeld door een les te organiseren met een boswachter of een IVN-gids, verbreed je het begrip 'monument'. Mensen laten door de tijd heen sporen achter, die zichtbaar en

Door iets te doen met groen erfgoed verbreed je het begrip 'monument'

onzichtbaar in ons landschap aanwezig zijn. Plekken waar ooit iets gebeurd is, zijn niet altijd meer te herkennen. Ga eens op zoek naar zo'n herinneringsplek, maak het zichtbaar en vertel het verhaal.

Leren en immaterieel erfgoed horen bij elkaar. Immers tradities worden overgedragen van generatie op generatie. Het beste kun je dat zien bij het Bloemencorso in Zundert. Daar worden kinderen al heel jong betrokken bij het bevestigen van de bloemen aan de wagens. Elke generatie wordt stapje bij stapje opgeleid. Sommige heemkundekringen zijn al direct betrokken bij immaterieel erfgoed. Tilburg organiseert bijvoorbeeld jaarlijks het driekoningenzingen. Het Erfgoedweekend is een prima gelegenheid om het verhaal van de Driekoningen nog eens te vertellen. Dat hoeft niet per se op 6 januari. Voor de heemkundekringen die nog geen band hebben met immaterieel erfgoed is dit de kans om eens iets samen te doen met een immaterieel erfgoed club.

Leren doe je niet alleen met je hoofd, maar ook met je handen. Ambachten behoren tot het immaterieel erfgoed. Vergeet de ambachten niet bij het invullen van het Brabants Erfgoedweekend. Een open dag met doe-het-zelf momenten bij een molenaar, klompen maker, stoelenmatter, zilversmid of heggenvlechter past prima bij het thema leren. Ambachten leer je immers door overdracht van meester op leerling.

Leren is ervaren

Enthousiast ergens voor worden, doe je door te ervaren. Door ervaringen doe je kennis op die je nooit meer vergeet. Ik weet nog dat ik ooit in een museum op een open vuur pap moest koken en het aan de buitenkant verbrand was en in het midden niet gaar. Dat soort ervaringen vergeet je nooit meer. Jongeren lezen niet meer zo veel als wij en de concentratieboog bij luisteren is ook niet heel lang. Jongeren (en ook veel ouderen) investeren graag in ervaringen. Hoe doe je dat? Door het historisch verhaal wat je wilt vertellen aan te bieden in een vorm waarbij ze de geschiedenis aan den lijve kunnen ondervinden. Re-enactment – het zo goed mogelijk

Leren doe je niet alleen met je hoofd, maar ook met je handen

naspelen van aspecten van de geschiedenis – is een manier, maar je kunt het ook in kleine dingen aanbieden en dan zijn de voorbeelden eindeloos: water uit de put halen, met een kroontjespen schrijven, sokken stoppen, koffie malen, een ouderwetse gymles en nog een heleboel meer.

Het thema biedt veel kansen om de lokale geschiedenis in de schijnwerpers te zetten

Erfgoed leeft in Brabant

Het thema 'leren' biedt dus veel kansen om vorm te geven en de lokale geschiedenis in de schijnwerpers te zetten. Veel meer dan dat ik hier

opgenoemd heb. Laten wij elkaar op de hoogte houden en inspireren. Via de website van Brabants Heem kan iedereen zijn ideeën delen. Wij zullen de buitenwereld eens laten zien dat lokale geschiedenis en heemkunde leeft in onze provincie! ■

De foto's bij dit artikel zijn gemaakt door Ineke Strouken

De Koerier in 2020

De
Koerier

In 2020 verschijnt de Koerier vier keer. Als u iets in dit tijdschrift gepubliceerd wilt hebben, kunt u kopij opsturen of mailen. Houdt u zich wel aan de inleverdatum.

Ongeveer drie weken na de inleverdata ligt het tijdschrift bij de kringen op de deurmat en wordt de digitale versie verzonden naar de secretariaten en op de website geplaatst.

Kopij sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

De uiterste inleverdata voor de uitgaven in 2020 zijn:

maandag 1 juni 2020

maandag 24 augustus 2020

maandag 9 november 2020

Klassenfoto's scoren in Loon op Zand

◀ (foto collectie Heemkundekring Loon op 't Sandt)

door André van Rijswoud

Heemkundekring Loon op 't Sandt heeft twee exposities gehouden met klassenfoto's van het basisonderwijs vanaf ca. 1953.

Voorafgaand heeft de kring verschillende oproepen gedaan en scholen benaderd om maar zoveel mogelijk te kunnen laten zien. De resultaten waren verrassend. Het was dringen voor de fotopanelen. Bezoekers waren op zoek naar de eigen klas of bekenden. Zij hebben de kring goed geholpen met ontbrekende namen en sommige konden zich niet herinneren wanneer de foto genomen was. Naast de foto's die gepresenteerd zijn, was er ook een digitale serie te bekijken op grote beeldschermen.

Iedereen was enthousiast omdat de bezoekers zelf de mogelijkheid hadden om de foto's uitvergroet beter te bekijken. Zodra iemand een persoon herkende kwam het juiste schooljaar naar voren en waren de ontbrekende namen snel aangevuld. Er ontstonden veel discussies en geanimeerde gesprekken met de docenten die ook aanwezig waren en men ging naar huis met veel mooie herinneringen.

Het heeft de kring geen windeieren gelegd, velen hebben zich als lid aangemeld. ■

André van Rijswoud is voorzitter van Heemkundekring Loon op 't Sandt.

Wandelen langs alle scholen in het dorp

door Tjeu van Ras

Het was een mooi moment om alle scholen die het dorp ooit kende eens op een rij te zetten. Heemkundekring Zeeland deed dat bij de sluiting van basisschool De Vlasgaard en verbond er een wandeling door het dorp aan langs alle nog bestaande schoolgebouwen en de plekken waar ooit een school heeft gestaan. Het dorp kende zelfs een Franse school, al bestond die maar een paar jaar.

▼ *De oude jongensschool aan de Schoolstraat uit 1927. (foto collectie Heemkundekring Zeeland)*

Die wandeling, geactualiseerd met nieuwe gegevens wil de heemkundekring in het Brabants Erfgoed Weekend laten terugkeren. Heemkundekring Zeeland maakt over diverse onderwerpen een historische kalender. Voorbeelden zijn alle autobedrijven en autorijdscholen in het dorp, verenigingen, ►

winkels en religie. Het onderwijs is in die kalender met data en korte beschrijving in het archief opgeslagen. Op die manier is in 2015 de wandeling ontstaan. “Zeeland kreeg in een weekeinde nog één keer de gelegenheid de Vlasgaardschool, daterend uit 1981, door te lopen. Wij hebben als heemkundekring voor die dag de wandeling samengesteld en daar werd veel gebruik van gemaakt”, aldus Piet van Gerwen, die als gids de wandeling leidt.

Eerste school

De wandeling begint op de plek waar volgens de archieven de eerste school stond. Dat is net voor wat in het dorp bekend staat als het Bondsgebouw. In de 17e eeuw wordt al over die eerste school geschreven. “De koster gaf er les in lezen en schrijven. Kinderen van de goeude inwoners konden die tegen betaling volgen”, aldus Van Gerwen. Het bijzondere is dat het Bondsgebouw - gebouwd in 1843 - ook

In de 17e eeuw
wordt al over
de eerste school
geschreven

Beheersing van het Frans was een voordeel

◀ *School Oventje in 1949. (foto collectie Heemkundekring Zeeland)*

als school heeft gefungeerd, later een soort van dorps huis was en sinds de opening van de gloednieuwe school De Morgenzon deel uitmaakt van die school.

De wandeling voert verder naar de voormalige jongensschool aan de Schoolstraat, inmiddels ook al jaren geleden gesloopt. Twee gebouwen stonden daar, de oudste jongensschool daterend uit 1927, de Franciscusschool uit 1954. In de Kerkstraat, ter hoogte van nu huisnummer 65, vestigde Theodoor Van Kilsdonk een Franse school. “Het was de tijd van de Franse overheersing en beheersing van het Frans was een voordeel”, aldus secretaris Piet Huvenaars van de heemkundekring. De Van Kilsdonkfamilie was een vooraanstaande familie in het dorp. De Amsterdamse pater Jezuïet Jan van Kilsdonk was een nazaat en ook actrice Monique van de Ven. Haar overgrootmoeder heette Van Kilsdonk.

Kindcentrum

De wandeling gaat verder naar de nieuwe school - officieel Kindcentrum De Morgenzon - met daarin de openbare school De Wizzert en de katholieke school De Vlasgaard. Het parochiehuis tegenover de pastorie bood ook onderdak aan schoolklassen. De wandeling loopt vervolgens naar de plekken waar ooit de ‘oude’ Vlasgaard en De Wizzert stonden met daarachter de VGLO-school. De Mariaschool, de meisjesschool van de zusters Franciscanessen stond daar ook en moest in 1981 wijken voor De Vlasgaard. De meisjesschool is in 1886 geopend.

Buiten de uitgestippelde wandelroute telt Zeeland nog een school. Buurtschap Oventje heeft sinds 1829 een eigen school. Die was toen al gemengd. In de jaren '60 van de vorige eeuw

kwam daar nog een kleuterschool bij. Sinds de invoering van het basisonderwijs zijn die bij elkaar in een gebouw gevoegd. ■

Buurtschap Oventje
heeft sinds 1829 een
eigen school. Die was
toen al gemengd

Eerste hulp bij bedreigd erfgoed

Landelijk erfgoed, schaapskudde op de Strabechtse Heide.
(foto Marc Bolsius)

door Heleen Regenspurg

De voorgenomen sloop van een oud pand, beschimmelde documenten of een beschadigde harde schijf waarop oude foto's staan. Het zijn slechts enkele voorbeelden van bedreigd erfgoed waar heemkundekringen mee te maken krijgen.

Gelukkig zijn er veel organisaties die zich hard maken voor de bescherming van erfgoed door actie te voeren, advies te geven of kennis te delen. Een overzicht van de belangrijkste organisaties is opgenomen op de website van de Erfgoed Brabant Academie.

Heemkundekringen en erfgoedverenigingen spelen een belangrijke rol bij het beschermen van erfgoed. Zij hebben vaak goede contacten bij de gemeente, zij kennen de juiste communicatiekanalen. En door de historische kennis die heemkundekringen in huis hebben, kunnen zij aantonen waarom het betreffende erfgoed van waarde is en dus beschermd moet worden. Omdat het voor heemkundekringen onmogelijk is om alle antwoorden te hebben, kunnen zij bij vragen over bedreigd erfgoed ook terecht bij tientallen provinciale en landelijke organisaties.

Overzicht

Om het erfgoedwerkers zo makkelijk mogelijk te maken heeft de Erfgoed Brabant Academie een overzicht van de belangrijkste organisaties opgenomen op haar website. Bij elke organisatie staat wat het doel is van de instelling en wat zij kan betekenen bij de bescherming van bedreigd erfgoed. Er is informatie over gebouwd erfgoed en collecties, maar bijvoorbeeld ook over digitaal, natuurlijk en immaterieel erfgoed. Ook is er aandacht voor preventieve conservering van de collectie en veiligheidszorg in het geval van brand en diefstal. ■

*De informatie is te vinden op www.erfgoedbrabantacademie.nl/bedreigd-erfgoed
Op de website komen meer onderwerpen aan bod, zoals over werken met vrijwilligers, subsidies, digitalisering en educatie.*

Knippenbergprijs 2020: groen erfgoed

door Peter van Overbruggen

Het bestuur van de Stichting Knippenbergprijs heeft - na het succesvolle thema 'Volksdevotie' van 2018 - voor de tweejaarlijkse Knippenbergprijs 2020 als thema gekozen: Groen Erfgoed.

De Knippenbergprijs is genoemd naar de priester-classicus-historicus Willy Knippenberg (1910-2005). De uitreiking van de Knippenbergprijs is op zaterdag 14 november 2020 in Boxtel, herkomstplaats van de prijswinnaar van 2018.

Dit jaar wil de Stichting Knippenbergprijs - waarin de Stichting Brabants Heem, de Historische Vereniging Brabant, Erfgoed Brabant en de Leerstoel Cultuur in Brabant (prof. dr. Arnoud-Jan Bijsterveld) participeren - de Knippenbergprijs uitreiken aan het meest aansprekende, vernieuwende en publieksgerichte project waarin 'Groen Erfgoed' centraal staat. De prijs bestaat uit een bijzondere penning en een geldbedrag.

◀ De drie genomineerden voor de Knippenbergprijs 2018 met rechts Pelgrimshoeve Vessem, in het midden de Petrusbasiliek Boxtel (winnaar) en links de Kruisweg Haarsteeg. (foto Tjeu van Ras)

Erfgoed en leefbaarheid

Bij alle aandacht voor het milieu en het behoud van onze planeet krijgen ook het cultuurhistorisch en landschappelijk groen erfgoed steeds meer belangstelling als een waardevol onderdeel van onze leefomgeving. Veel vrijwilligers, jong en oud, zetten zich in voor natuur en landschap, Het natuurlijke en culturele landschap is immers voor velen een basis voor leefbaarheid en welbevinden. Tal van personen, groepen, verenigingen en instellingen spannen zich in voor het herstel en behoud van 'Groen Erfgoed'. Ze vragen daarvoor aandacht door publicaties, via websites, met het oog op toerisme en recreatie, voor het onderwijs, in tentoonstellingen en evenementen.

Vraagstelling

Welke bijzondere activiteiten of projecten zijn ondernomen of recent afgerond om cultuurhistorisch en landschappelijk Groen Erfgoed in Brabant te behouden en te herstellen? Welke rol spelen vrijwilligers en jongeren daarbij om het (cultuur) landschap voor de toekomst zeker te stellen? We kunnen hierbij denken aan groen op buitenplaatsen en landgoederen; in parken, pastorie- en kasteeltuinen; aan fruit- en moestuinen; klein- of grootschalige natuurgebieden; hagen en houtwallen; zandpaden en landwegen, enzovoort.

Criteria bij de beoordeling van de inzendingen

De projecten of personen die worden voorgedragen moeten een relatie hebben met de visie van Willy Knippenberg. Hij was

De projecten of personen moeten een relatie hebben met de visie van Willy Knippenberg

op veelzijdige gebieden van de Brabantse cultuur actief: numismatiek, archeologie, volkskunde, religieus erfgoed, heemkunde en ecologie. Bovendien wist hij onderwerpen uit verschillende vakgebieden vaak met elkaar te verbinden en uit te tillen boven het lokale belang. Bij zijn kennisoverdracht werden ook ingewikkelde onderwerpen op een voor iedereen begrijpelijke wijze duidelijk gemaakt.

Die grensverleggende, bovenlokale, verbindende en educatieve benadering verwacht het bestuur te zien in alle voordrachten die aan de jury worden voorgelegd. ▶

Heemkundekringen, erfgoedinstellingen, natuur- en landschapsorganisaties, natuurmusea, IVN- en milieu-organisaties ontvangen binnenkort informatie over de indieningsprocedure, de beoordelingscriteria, het tijdsplan en de samenstelling van de jury. Zij kunnen zichzelf (projecten of personen) of anderen nomineren. De indieningstermijn loopt tot 15 augustus 2020. De ingediende projecten moeten op die datum (grotendeels) zijn afgerond. ■

Het bestuur van de Stichting Knippenbergprijs bestaat uit Arnoud-Jan Bijsterveld (voorzitter), Theo Cuijpers (secretaris), Ad Jacobs (penningmeester), Ineke Strouken en Peter van Overbruggen (lid).
Meer Informatie: www.knippenbergpenning.nl

▲ Willy Knippenberg,
getekend door Jan
Lurinks

Uitreiking Zachte G-prijs 2020

In Theater De Leest in Waalwijk is op woensdag 18 maart de uitreiking van de Zachte G-prijs 2020 van Erfgoed Brabant. De uitreiking geschiedt door gedeputeerde Anne-Marie Spiering van Noord-Brabant en door wethouder John van den Hoven van Waalwijk. De avond begint om 20.00 uur, vanaf 19.30 uur is de ontvangst.

Met de prijs biedt Erfgoed Brabant een steun in de rug aan vrijwilligers, liefhebbers en beoefenaren van de Brabantse taal. De prijsuitreiking wordt omlijst door een gezellige theateravond, met liederen, gedichten en een verhaal in Brabants dialect. De prijsuitreiking wordt rond 21.30 uur verwacht.

Toegang tot de prijsuitreiking is gratis. Aanmelden is verplicht en de aanmelding moet voor 11 maart binnen zijn. Aanmelden kan via info@erfgoedbrabant.nl en of telefonisch: 073-6156262. ■

Voor het programma raadpleeg de website van Brabants Heem, www.brabantsheem.nl

14e Brabants Dialecten- festival in Lieshout

“Liefde is ’t skonste um te hebbe - ’t moeiljkste um te kriege - ’t koiste um te verlieze”. Dat is het thema van het 14e Brabants Dialectenfestival in Lieshout. Dat wordt gehouden op zondag 14 juni.

Traditiegetrouw begint het festival met de jeugdmiddag. De leerlingen van de groepen 7 en 8 van de basisscholen van Lieshout en Mariahout maken op een interactieve manier kennis met het Brabants dialect.

“Liefde is ’t
skonste um
te hebbe ...”

Op zaterdagavond is om 20.00 uur in het Dorpshuis ‘De avond van de schrijfwedstrijd’. Tijdens deze bijeenkomst is er aandacht voor dialecttoneel en zang, maar vooral voor de liedjes, gedichten en verhalen die zijn ingestuurd door de deelnemers aan de schrijfwedstrijd. Dan wordt bekend gemaakt wie de winnaars zijn in de verschillende tekstsoorten, licht de jury hun keuze toe en worden de dialectpenningen uitgereikt. Maar er is ook een dialectquiz en er wordt opgetreden door o.a. Stijn van de Ven. De avond is gratis toegankelijk voor iedereen die in dialect geïnteresseerd is.

Zondag is de dag van het festival: op diverse podia - binnen en buiten in het centrum van Lieshout - treden diverse Brabantse artiesten op. Aan de bezetting van de podia wordt nog hard gewerkt. Er zijn kraampjes met Brabantse artikelen. Een nieuw onderdeel is dit jaar de singer-songwriterwedstrijd die samen met de bibliotheek wordt georganiseerd. Jongeren van 15 tot 25 jaar met schrijf- en zangtalent worden uitgenodigd hieraan deel te nemen door een lied in te zenden.

Het festival wordt geopend om 13.00 uur en sluit om 18.00 uur. Bij slecht weer wordt het hele festival naar binnen verplaatst. ■

Meer info: www.brabantsdialectenfestival.nl

Ruilverkaveling veranderde het landschap

door Piet van Asseldonk

Eeuwenlang bleef het rijk geschakeerde Brabantse landschap vrijwel onaangestast. Vanaf grofweg 1900 veranderde dat bliksemsnel. Met name de arme Brabantse boeren van de magere zandgronden sloegen hun vleugels uit dankzij de ontginning van 'woeste' gronden (heide, bos en beeklanden), de oprichting van boerencoöperaties, het beschikbaar komen van kunstmest en de introductie van een Europees Landbouwbeleid.

De vele ruilverkavelingen, door de overheid tot 70 % van de kosten gesubsidieerd, vormden zonder twijfel het vliegwiel van de agrarische schaalvergroting en rationalisatie. Die lieten van het karakteristieke, kleinschalige Brabantse landschap met zijn beken, vennen, populieren en houtwallen weinig over. Het Brabantse landschap is een bedreigd erfgoed.

Wervingsaffiche voor een ruilverkaveling

▼ Eeuwenoud landschap op de schop

► Knotwilgen werden op grote schaal gerooid

Agrarische revolutie

“Canadese populieren en wilgen in de beek-kleiweiden volgen de loop van de Dommel en Aa. Er groeien hier ook veel knotwilgen langs de sloten dwars door de weiden heen. Die staan maar scheef onder al die andere hoge bomen. Een specht klopt ergens en een ekster vliegt lachend in de hoge, groene schaduwen van het lover.” Al wandelend beschreef schrijver Antoon Coolen in 1938 op deze manier het Brabantse landschap voor het plaatjesboek (een soort Verkade-album) “Zwerftochten door Nederland”, uitgegeven door de Koek- en Beschuitfabriek G. Hille & Zoon in Zaandam. ►

Bijna 15 jaar later bleek dit beeld nog steeds ongerept. Dezelfde Antoon Coolen, gevierd streekromancier intussen, jubelde in het boek 'Het Nieuwe Brabant' uit 1952: "Men is hier in de streek van een van de mooiste Brabantse landschappen: Erp en Veghel, Heeswijk, Dinther, Berlicum, Schijndel, bewoond, gesloten en zonoverlommerd en zomerdoorzongen door zwatelende canadassen en de ruisende wilgen in de dalen der weidebezoomde beken. Die loverhallen met het lichter groen der onderbeplanting hebben de geluidsgevoeligheid van een kerk rond het fluiten van de wiewaal en den roep van de koekoek in de blijde dagen voor Sint-Jan. Het weiland wisselt met het akkerland af en het oude hoevenlandschap heeft zijn beschutting in menig bewaard gebleven houtwallekje. Die houtwallen hebben een oude oorsprong als kavel en bezitsscheiding. Ze hebben een natuurlijke functie ook en kleden het landschap."

Emigratie

Nóg eens vijftien jaar later was er van dit nostalgische beeld weinig meer over. Een ware agrarische revolutie had met name in Noord-Brabant het platteland een metamorfose doen ondergaan. Om de arme keuterboeren meer macht te geven tegenover onder meer (groot)grondbezitters en veehandelaren kwamen er vanaf 1900, krachtig gestimuleerd door boerenapostel annex witheer (Heeswijk) pater Gerlachus van den Elsen uit Gemert, machtige agrarische coöperaties. Er bleven nochtans veel te veel boeren voor te weinig boerderijen. Dat heette het kleine boerenvraagstuk. De industrie was voor veel boerenzonen geen alternatief, want afgeraden door de katholieke kerk.

Emigratie bood soelaas, maar niet heus. Luider en luider klonk dan ook de roep om ruilverkavelingen die, met steun in de

► *Betere water-beheersing tot genoegen van de boeren.*

Er bleven veel te veel boeren voor te weinig boerderijen

rug van het EEG-landbouwbeleid, grotere en doelmatigere boerenbedrijven mogelijk moesten maken. Grote man achter deze ontwikkelingen was PvdA-politicus Sicco Mansholt, een man die heilig geloofde in maakbaarheid en overheidsbemoediging. Hij loodste als landbouwminister de vérgaande Ruilverkavelingswet uit 1954 door de Tweede Kamer en startte als E.E.G.-landbouwcommissaris in 1958 het

Gemeenschappelijk Europees Landbouwbeleid met goed gevulde subsidiepoten. Na aanvankelijke protesten grepen de boeren de hun geboden kansen. Iedereen blij. Tótdat begin jaren tachtig de landbouwrevolutie haar eigen kinderen begon op te eten. Begrippen als graanbergen, melkplassen, mestoverschotten, bio-industrie, megastallen stankproblemen, besmet oppervlaktewater en vervuilde lucht spraken boekdelen. Er kwamen productiebeperkingen.

Nieuwe groenelementen

Het instrument 'ruilverkaveling' raakte ook aan herziening toe. Rond 1970 begon de Cultuurtechnische Dienst – de nationale

► *Grote sloten graven voor een betere afwatering*

ruilverkavelingsregisseur - de koers te verleggen. Zij wees er op "dat bij de landinrichting de zorg voor het landschap tegenwoordig een belangrijke plaats inneemt" en dat er dus grond vrijgehouden moest worden voor "het scheppen van nieuwe groenelementen en het behoud van natuurschoon". Tot ongenoegen van veel boeren die welvarender waren geworden, wat naar meer smaakte. De milieubeweging kreeg pas een beetje voet aan de grond door de in 1975 verschenen Relatienota. Die erkende de culturele betekenis van natuur en landschap en verplichtte de ruilverkavelaars via overgangsregelingen zich daarnaar te gedragen. Ruilverkavelingen kregen hier en daar een groen randje. Als eerste kreeg de ruilverkaveling Veghel-Erp (1965-1986) daar mee te maken.

Pas in 1985 zouden de nieuwe inzichten leiden tot de opvolger van de Ruilverkavelingswet. Dat was de Landinrichtingswet. ►

Die bracht de belangen van natuur en landbouw structureel en wettelijk op één lijn. Maar toen was het overgrote deel van het Nederlandse én het Brabantse platteland al verkaveld. De grote ruilverkaveling Sint-Oedenrode-Schijndel (1986-2007) echter vond plaats ná de vaststelling van de Landinrichtingswet. Daar is dan ook veel meer landschap en natuur bewaard gebleven. Onder andere door de erkenning van aloude particuliere pootrechten langs wegen als cultureel erfgoed. Daardoor konden meer populieren en daarmee stukken van het Brabantse coulissen landschap behouden blijven. Tenminste gedeeltelijk en tot nu toe. Hoge stikstofemissies, waaraan overigens niet alleen de boeren debet zijn, bedreigen immers de reservaten waarin we de laatste resten van onze natuur en ons landschap veilig dachten te hebben opgeborgen. Daarom is het alarm afgegaan. Net zoals dat gebeurde tijdens de hoogtijdagen van de ruilverkavelingen eind jaren zestig van de vorige eeuw. ■

De foto's bij dit artikel zijn gemaakt door Piet van Asseldonk

◀ *Knotwilgen, die gespaard bleven*

Na de Landinrichtingswet is veel meer landschap en natuur bewaard gebleven

Herdruk bijzonder boek Henri van der Hoeven

◀ *Het huis van Henri van der Hoeven. Daar is het boek geschreven. Op de foto links Pieter van der Hoeven een directe nazaat, met in zijn hand het originele boek. Rechts Toon van den Berg voorzitter van de Heemkundekring De Drie Heerlijkheden en voorzitter van de werkgroep Van der Hoeven 20-20. (foto: Twan van Duijnhoven)*

door Egbert Jorissen

In 2020 is het precies honderd jaar geleden dat het boek 'Bijdragen tot de kennis der geschiedenis van Zundert en Wernhout' geschreven door prof. mr. Henri van der Hoeven (1843-1924) verscheen. Heemkundekring De Drie Heerlijkheden uit Zundert en Stichting Hooghe Heerlijkheid Wernhout hebben zich ingezet voor een herdruk van dit bijzondere boek.

Drukkerij Vosselmans, destijds ook de drukker, verzorgde een originele herdruk van het boek. Drs. Karel Leenders geeft aan de hand van de steeds meer beschikbare bronnen, een recente kijk op het boek. Aan de hand van de ►

inhoudsopgave wordt duidelijk dat dit lijvige boek van meer dan 400 bladzijden zeer veel uiteenlopende onderwerpen van de geschiedenis van Zundert en Wernhout behandelt. Dat gaat van de herkomst van de namen van Zundert en Wernhout tot de kerken, de heerlijkheden, de gilden en nog veel meer.

Waardering

In het voorbericht van zijn boek 'Bijdragen tot de kennis der geschiedenis van Zundert en Wernhout' voert prof. mr. Henri van der Hoeven (1843-1924) onder andere J.W.A. Gommers op als een van de bronnen waaruit hij heeft geput. Gommers was in die tijd burgemeester van Zevenbergen en publiceerde in 1909 zijn boek 'Beschrijving van Rijsbergen'. Uit correspondentie in het huisarchief van de familie Van der Hoeven op landgoed De Moeren, blijkt dat Gommers de aandacht voor zijn werk bijzonder waardeerde. Toch moet na lezing van beide boeken geconcludeerd worden dat zijn werk voor Van der Hoeven vooral als inspiratiebron diende. Inhoudelijk is zijn bijdrage te verwaarlozen. Daarvoor zijn de verschillen gewoon te groot. Gommers is een ware exponent van de amateurhistoricus die een overzicht schrijft van de plaatselijke geschiedenis op basis van bronnen die tegenwoordig als achterhaald en soms zelfs als onbetrouwbaar worden beschouwd. Het zijn de talrijke boekjes waarin de dorpsgeschiedenis is opgeschreven door het hoofd der school of door meneer pastoor. Boekjes die in de vergetelheid raken en die met serieuze geschiedschrijving weinig van doen hebben.

Statuur

Het werk van Van der Hoeven is van een geheel ander kaliber. Als wetenschapper had hij voldoende statuur om toegang te krijgen tot archieven die voor anderen niet of nauwelijks toegankelijk waren. Hij wist zelfs door te dringen in diverse Belgische archieven terwijl de Eerste Wereldoorlog daar nog in alle hevigheid woedde. Het leverde een schat aan informatie op. En zoals het een goed wetenschapper betaamt, moest alle informatie worden geverifieerd. Onder andere de Rijksarchivarissen J.P.W.A. Smit en Robert Fruin waren hem hierbij van dienst. Natuurlijk schrijft van der Hoeven over onderwerpen die je mag verwachten in een lokale geschiedschrijving. Van de eerste akte in

Het werk van
Van der Hoeven
is van een geheel
ander kaliber

1157 waarin Sunderda wordt genoemd tot de geschiedenis van de gilden en die van de turfwinning, het passeert allemaal de revue. Maar het verschil wordt gemaakt als de rechtsgeleerde in hem aan het woord is. Dat Van der Hoeven geen historicus is, laat hij de

Het verschil wordt
gemaakt als de
rechtsgeleerde in hem
aan het woord is

lezer meteen in de eerste alinea van het boek weten, waarbij hij en passant ook nog vermeldt dat zijn geschrift niet dé geschiedenis van Zundert en Wernhout behelst. Het komt erop neer dat hij geen regulier geschiedenisboek heeft afgeleverd, maar veeleer een rechtskundig

historisch werk. Het is precies die insteek die ervoor heeft gezorgd dat het boek de tand des tijds heeft doorstaan en dat het tot laat in de vorige eeuw veelvuldig als bron werd gebruikt. Dat laatste is tegenwoordig minder het geval omdat we steeds meer kunnen beschikken over direct bronmateriaal, maar de relevantie van het boek is er niet minder om geworden.

Schatplichtig

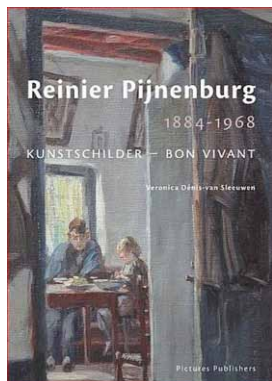
Die rechtskundig historische waarde van het boek werd al vroeg onderkend door Frans Brekelmans (1917-2012). Deze latere stadsarchivaris van Breda kwam al op jonge leeftijd in aanraking met het werk van Van der Hoeven. Voor zijn proefschrift 'De Belgische enclaves in Nederland – Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis van Baarle-Hertog en Baarle-Nassau' adopteert Brekelmans diens theorie aangaande de exacte juridische betekenis van de entiteiten 'Nassau' en 'Hertog'. Dat hij schatplichtig is aan de professor laat Brekelmans duidelijk blijken: "Aan de Leidse emeritus-hoogleraar Henri van der Hoeven, die grootgrondbezitter in Zundert was, komt de eer toe de betekenis van de twee oorkonden als eerste geheel doorgrond te hebben."

De enige vraag waarop Van der Hoeven geen antwoord heeft kunnen vinden, is wrang genoeg de vraag waarmee zijn zoektocht begon: hoe lopen de exacte grenzen tussen Zundert-Nassau, Zundert-Hertog en de Hoge Heerlijkheid Wernhout. En nu, een eeuw later is deze puzzel nog steeds niet opgelost. ■

Egbert Jorissen is lid werkgroep Van der Hoeven 20-20

Reinier Pijnenburg, kunstschilder en bon vivant

Jarenlang woonde en werkte kunstschilder Reinier Pijnenburg op villa Bleijendijk in Vught. Ook verbleef hij in Frankrijk (Parijs), Spanje en Marokko. Dichter bij huis voelde hij zich aangetrokken tot 'klederdracht'-dorpen, zoals Marken en Volendam. Veronica Denis-Van Sleuwen schreef over haar oudoom Reinier Pijnenburg een monumentaal en rijk geïllustreerd boek.

Zoals bij veel schilders werd zijn palet beïnvloed door deze wisselende omgevingen: sombere kleuren in Brabant en felle tinten in het zonnige zuiden. Reinier wordt op 9 februari 1884 in Vught geboren in Huisje ten Halve aan de Taalstraat als oudste zoon van Sjef Pijnenburg en Wilhelmina Verhagen. Zijn ouders

runnen de herberg en het tolhuis. Reinier gaat naar de Koninklijke School voor Nuttige en Beeldende Kunsten in de Sint-Jorisstraat in Den Bosch. Hij krijgt les van onder andere Piet Slager en in de zondagsklas van diens vader P.M. Slager. Via Amsterdam en Antwerpen komt hij terecht in Parijs. Daar ontmoet hij Gertrude Pfeifer, afkomstig uit Leipzig. Ze trouwen in 1915. Samen ontvluchten ze de Eerste Wereldoorlog en vertrekken naar Barcelona.

Vanaf 1920 wordt Vught weer hun thuisbasis. 's Winters zijn Reinier en Gertrude vaak een paar maanden in Bretagne, Spanje of Marokko. Als Pijnenburg weer terug is in Vught, schrijft Huib Luns: "Nu is Pijnenburg een echte Vughtse jongen met vriendelijke fransche manieren. Jaren in Parijs doorgebracht en langdurig verblijf in Spaansche steden hebben hem ten slotte toch weer tot Brabantsche onderwerpen gebracht die hij met een palet van luministische keuze met durf en vaak op groote schaal vertolkt."

Het boek bevat een tamelijk compleet oeuvre-overzicht. Veronica Denis-Van Sleuwen stelde mede de overzichtstentoonstelling samen in het Vughts Museum in DePetrus, Heuvel 2, te Vught. Het boek is voor € 39,95 te koop via www.picturespublishers.nl

◀ Voorzitter Henk Hellegers (rechts) samen met het echtpaar Be aard. (foto: collectie heemkundekring Onsenoort)

Bronzen legpenning voor Bart Be aard

Voorzitter Henk Hellegers van Brabants Heem heeft de bronzen legpenning van Brabants Heem uitgereikt aan Bart Be aard. Dat gebeurde bij gelegenheid van het afscheid van Bart Be aard als bestuurslid van heemkundevereniging Onsenoort.

Veel heemkundig geïnteresseerden waren getuige van de uitreiking. Voorzitter Hellegers zei te beseffen, dat het voorlezen van alle initiatieven en activiteiten van Bart deze middag niet mogelijk zou zijn, daarvoor was de tijd immers veel te kort. Maar hij wist Bart wel te emotioneren toen hij hem de Bronzen Legpenning uitreikte. Naast erevoorzitter Anton van der Lee en historicus dr. Kees van den Oord telt Heemkundekring Onsenoort nu drie leden met deze hoogst mogelijke onderscheiding binnen de Brabantse heemkunde.

Henk Hellegers prees het scheidende bestuurslid: "Bart, je hebt je geweldig ingezet om Onsenoort en zijn heemgebied op de kaart te zetten. Je hebt veel facetten van dit heemgebied samen met andere heemkundigen uitgedragen en vastgelegd. Dat jij als bestuurder gaat stoppen is jammer. Jammer voor heemkundekring Onsenoort, jammer voor de regio, voor de heemkunde in Brabant en Brabants Heem, al verwacht ik dat je nog nauw bij de heemkunde betrokken zult blijven. De Brabantse heemkunde is jou, Bart, dank verschuldigd voor jouw inzet voor de heemkunde. We laten jou als Brabants Heem dus niet zomaar gaan. Want ons bestuur heeft besloten jou als waardering voor je inzet de bronzen legpenning van Brabants Heem toe te kennen. Een hoge onderscheiding in de Brabantse heemwereld, die aangeeft dat dank en waardering voor je inzet heel groot zijn."

In Memoriam Rien Verschuur

Op 71-jarige leeftijd is op maandag 24 februari Rien Verschuur uit Lith overleden. Hij was tot eind januari secretaris van de Heemkundekring Maasdorpen in de gemeente Lith.

Rien Verschuur heeft eind vorig jaar het zilveren draaginsigne van de stichting Brabants Heem ontvangen uit handen van Harrie Boot, secretaris van het Brabants Heem.

Rien werd in 2007 geïnstalleerd als secretaris van deze heemkundekring. Hij heeft deze functie, met een kleine onderbreking, formeel tot eind januari vervuld. Vanwege ziekte moest hij zich vorig najaar laten vervangen.

Toen door de gemeentelijke herindeling de gemeente Lith deel werd van de gemeente Oss, is er 7 keer een quiz 'Hoe goed ken jij de nieuwe gemeente Oss' gehouden. Rien Verschuur heeft ervoor gezorgd dat alle vragen en antwoorden van de verzamelde wetenswaardigheden (365 stuks) over de kernen van Lith en de gemeente Oss in een PowerPoint presentatie werden gezet. Hij vertegenwoordigde de Heemkundekring in de Schokkermuseumboot in Lith. Hij was een van de gidsen van de heemkundekring voor de rondleidingen van het Padenplan in Lith. Hij vertelde tijdens de Open Monumentendagen de geschiedenis van de Schokker aan de schooljeugd. Ook was hij mede verantwoordelijk voor de jaarlijkse excursie van de Heemkundekring en is hij eindverantwoordelijke bij de realisatie van de website. ■

▲ *Rien en Nelly Verschuur. (foto collectie heemkundekring Maasdorpen in de gemeente Lith)*

In Memoriam René Konings

Op zaterdag 1 februari is oud-voorzitter van Heemkundekring de Vrijheijt van Rosendale René Konings op 74 jarige leeftijd overleden.

Om gezondheidsredenen heeft René zijn functie als voorzitter vorig moeten neerleggen. Van 1998 tot 2003 was René bestuurslid en vanaf 2003 voorzitter van de Heemkundekring de Vrijheijt van Rosendale. In september 2019 heeft hij tijdens een lunch officieel afscheid genomen als voorzitter in aanwezigheid van een groot aantal vrijwilligers. Tijdens die lunch werd aan René de Zilveren Draaginsigne van Brabants Heem uitgereikt door vice-voorzitter Gé Nollen.

De Roosendaalse heemkundekring bestaat 40 jaar en ruim de helft van deze 40 jaar heeft René een bestuursfunctie vervuld en een heel belangrijke rol

gespeeld bij de ontwikkeling en groei van de kring. Eerst als lid (sinds 1998) en in 2003 volgde René Wim Heijnen op als voorzitter.

Bij de uitreiking zei Gé Nollen: "Het stevige fundament waarop Wim Heijnen een mooi heemhuis had gezet, heeft René verder uitgebouwd en verfraaid. De ramen en de deuren werden wijd opengezet en de "bewoners" traden naar buiten! Bezoekers waren welkom," zo schetste vice-voorzitter Nollen de kwaliteiten van René Konings. "Er kwam meer externe bekendheid en samenwerking met diverse instanties op heemgebied zoals het Tongerlohuis, het grens overstijgende Cultuur Historisch Netwerk. De contacten met het Brabants Heem werden verder verstevigd."

René Konings heeft volgens Nollen de Vrijheijt van Rosendale stevig op de Roosendaalse en Brabantse kaart gezet. Nollen sprak er zijn grote dank en waardering voor uit. ■

▲ *René Konings (rechts) ontving vorig jaar de zilveren speld met oorkonde van Brabants Heem. (foto collectie heemkundekring De Vrijheijt van Rosendale)*

◀ René van den Akker
(foto Henk Klerkx)

Zilveren draaginsigne voor René van den Akker

Tijdens de Algemene Ledenvergadering van de Vereniging Teterings Erfdeel is René van den Akker onderscheiden met de zilveren draaginsigne van Brabants Heem.

Voorzitter Ad van Beurden bedankte René voor de inzet die hij heeft getoond als redactielid en coördinator van het Ledenblad. Onder zijn leiding is het blad 33 keer uitgegeven en was steeds voorzien van interessante artikelen met bijbehorend fotomateriaal. Door drukke werkzaamheden is het voor hem helaas niet mogelijk zijn functie te continueren. Bestuurslid van Brabants Heem, Ad Jacobs, reikte de zilveren speld met bijbehorende oorkonde uit. Hij memoreerde het belang van vrijwilligers in de vereniging. Brabants Heem streeft ernaar om actieve leden binnen de kringen te erkennen en zichtbaar te maken. Vandaar ook deze onderscheiding die door Teterings Erfdeel is aangevraagd.

René is lid van de vereniging sinds 2004 en bestuurslid van 2012 tot en met 2019. Hij was hoofdredacteur van het ledenblad van 2012 tot 2020. ■

Zilveren speld voor Wim Vergouwen

▶ Secretaris Petra Veraart spelde de onderscheiding van Brabants Heem op. (foto Christel Meijer)

Wim Vergouwen, aftredend voorzitter van heemkundekring Onder Baronie en Markiezaat Sprundel is onderscheiden met de zilveren erespeld van Brabants Heem. Hij is door zijn vereniging tevens benoemd tot erevoorzitter.

De onderscheidingen werden uitgereikt bij de opening eind november van de tentoonstelling van de heemkundekring. Secretaris Petra Veraart reikte de zilveren speld van Brabants Heem uit, voorzitter Ad Meijer van de heemkundekring maakte even later de benoeming tot erevoorzitter bekend.

Wim Vergouwen is sinds de oprichting lid van de heemkundekring. Hij kwam in 1991 in het bestuur, was van 1994 tot 2004 penningmeester en volgde Tinus van de Maagdenberg op als

voorzitter. Zoals in de statuten beschreven zat zijn termijn er in het voorjaar van 2019 op. Voorzitter Meijer was vol lof over zijn voorganger. “Alle dagen van de week is hij voor de heemkundekring bezig. Met schrijven voor de jaarboeken, het verzamelen van foto's of met het bedenken van nieuwe ideeën. ■

“Alle dagen van de week is hij voor de heemkundekring bezig”

Brabants Heem eert gouden heemkundevereniging Tilborch

Namens de stichting Brabants Heem heeft voorzitter Henk Hellegers de Tilburgse heemkunde-vereniging Tilborch in het zonnetje gezet bij de viering van het 50-jarig bestaan. Hij overhandigde aan voorzitter Henk Veltmeijer een tinnen herinneringsbord. Bovendien kregen drie leden van de gouden vereniging

het zilveren draaginsigne van Brabants Heem opgespeld. Die eer viel te beurt aan Rob van Putten, Gerard Steijns en aan Ineke Strouken.

De Tilburgse vereniging vierde haar gouden jubileum in het Regionaal Archief in Tilburg met o.a. een symposium, rondleidingen en een informatiemarkt. Voorzitter Henk Hellegers van Brabants Heem schetste in zijn toespraak in het kort de geschiedenis van de actieve vereniging. “Er waren pieken en dalen, maar de strubbelingen kwam de heemkundekring steeds te boven en wat vijftig jaar stand gehouden en gebleven is, is een heemkundekring, die de rijke geschiedenis van Tilburg koestert en beschrijft, de geschiedenis van de stad met haar ooit Koninklijke allures, maar ook van de arbeidersstad met textielindustrie en historisch gekend als Kruikenzeikers. Een heemkundekring, die in het sterk veranderde Tilburg al 50 jaar voorop loopt om in de sloopwoede in de stad op de bres te staan voor het behoud van monumenten en karakteristieke plekjes in Tilburg,” aldus Hellegers. “Vijftig jaar heemkundekring Tilborch, terugkijken op vijftig jaar inspanningen, is zeker iets om trots op te zijn en om vol te blijven houden.”

Uit handen van locoburgemeester Marcelle Hendrickx van Tilburg ontving de jubilerende heemkundevereniging Tilborch de Tilburg Trofee

◀ Een tinnen herinneringsbord voor voorzitter Henk Veltmeijer van de jubilerende vereniging. (foto Theo Cuijpers)

▲ Zilveren draaginsignes voor Rob van Putten (links), Ineke Strouken en Gerard Steijns. (foto Theo Cuijpers)

De zilveren draaginsigne van Brabants Heem werd uitgereikt aan:

Rob van Putten

Een wat stille harde werker. Stille kracht, altijd heel bescheiden over eigen prestaties, heel vaak op archief RAT te vinden. Belangrijk vanwege zijn feitenkennis over monumenten en textiel fabrieken. Hij heeft de cursus huizenonderzoek gegeven op het RAT en is betrokken bij Tijdschrift Tilburg. Hij zit in monumentenplatform PRET, een ruimtelijk erfgoed platform en is groot kenner van kadaster. Hij schreef mee aan de Historische atlas van Tilburg en helpt veel mensen met hun onderzoek.

Gerard Steijns

Oud-gemeentearchivaris van Regionaal Archief Tilburg. Daarvoor werkzaam bij het Rijksarchief in Den Bosch en stadsarchief van Breda. Met pensioen, maar nog zeer actief onder andere als bestuurslid van de Stichting Tilburgse Taol en het gildewezen. Hij publiceerde over bijvoorbeeld Willem II, de kerk van het Heike, het Sint-Sebastiaansgilde en deed onderzoek naar de wijk Zorgvlied. Hij geeft lezingen aan de

hand van sprekende voorbeelden, waardoor anderen kennis kunnen maken met de Tilburgse Taol en hoe de Taol wordt geschreven en terugkomt in verhalen, poëzie en liedjes

Ineke Strouken

Was er bij toen heemkundekring Tilborch opgericht werd. Jonge mensen werden toen nog lid van een heemkundekring. Kort daarna, in 1971 bestuurslid geworden. 10 jaar in bestuur. Bouwde een belangrijke carrière op bij Immaterieel erfgoed. Was directeur van het Immaterieel Erfgoed, waarin ze geregeld het nieuws haalde met tradities.

Geeft lezingen op gebied van heemkunde en tradities. Zij is bestuurslid van Brabants Heem, bestuurslid en jurylid van de Knippenbergprijs. ■

Agenda

di.	10 mrt.	Regiovergadering Regio 4 Oisterwijk
wo.	25 mrt.	Regiovergadering Regio 9 Zeeland
do.	26 mrt.	Bestuursvergadering Brabants Heem te Oirschot
do.	2 apr.	Regiovergadering Regio 2/3 Baarle Nassau
do.	07 mei	Bestuursvergadering Brabants Heem te Oirschot
do.	14 mei	Raad van Aangeslotenen
ma.	1 juni	Sluitingsdatum inleveren kopij De Koerier
do.	16 jul.	Bestuursvergadering Brabants Heem te Oirschot
do./vr.	6/7 aug.	Brabants Heemdagen Oirschot en De Beerzen
za.	22 aug.	Uitdag bestuur Brabants Heem
ma.	24 aug.	Sluitingsdatum inleveren kopij De Koerier
do.	10 sep.	Bestuursvergadering Brabants Heem te Oirschot
za./zo.	12/13 sep.	Brabants Erfgoed Weekend
do.	22 okt.	Bestuursvergadering Brabants Heem te Oirschot
ma.	9 nov.	Sluitingsdatum inleveren kopij De Koerier
di.	10 nov.	Regiovergadering Regio 4 Waspik
wo.	18 nov.	Regiovergadering Regio 9 Zeeland
do.	19 nov.	Bestuursvergadering Brabants Heem te Oirschot
do.	26 nov.	Raad van Aangeslotenen II

Jubilea

26 mrt. 2020	Hkk. Fijnaart en Heijningen	Fijnaart	40 jaar
14 apr. 2020	Hkk. Erthepe	Erp	40 jaar
18 sep. 2020	Hkk. Corsendonca	Oud Turnhout	40 jaar
25 sep. 2020	Hkk. De Hooge Dorpen	Vessem	40 jaar
10 nov. 2020	Hkk. Ledevaert	Chaam	50 jaar
25 nov. 2020	Hkk. Het land van Gastel	Oud Gastel	40 jaar
29 nov. 2020	Hkk. De Vyer Heertganghen	Goirle	70 jaar

Brabants Heem is de ondersteunende organisatie voor 125 zelfstandige Brabantse heemkundekringen en erfgoedverenigingen. De stichting organiseert in samenwerking met andere organisaties cursussen en studiedagen, zet netwerken op en geeft adviezen. Dat alles om de deskundigheid van de kringleden te bevorderen op alle terreinen waar dat nodig is. Verder stimuleert Brabants Heem nieuwe initiatieven en onderlinge samenwerking.

Website: www.brabantsheem.nl

Facebook: www.facebook.com/brabantsheem

Uitgave: Brabants Heem, Postbus 1203, 5200BG 's-Hertogenbosch.

Eindredactie: Tjeu van Ras

Kopij sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Foto's: Naamsvermelding bij de foto, overige merendeels uit collecties van de heemkundekringen.

Ontwerp: Peter van Gerwen,
Van Gerwen Reclame

Drukwerk: Em. De Jong

Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden veelevoudigd of openbaar gemaakt, in welke vorm ook, hetzij elektronisch dan wel mechanisch door fotokopieën, scans of opnamen, tenzij met voorafgaande toestemming van de uitgever. De uitgever heeft er naar gestreefd om alle copyrights in deze uitgave te regelen. Wie meent alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen.

De Koerier wordt verzonden naar verenigingen, instellingen en particulieren. Stichting Brabants Heem wordt geacht daarvoor toestemming te hebben gekregen bij de opgave. De gegevens worden zorgvuldig beheerd en niet aan derden beschikbaar gesteld of voor andere doeleinden gebruikt. Wie wil dat zijn/haar gegevens worden verwijderd kan daarvoor een bericht sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Kees van Kempen secretaris van Brabants Heem

► Harrie Boot (links) is als secretaris opgevolgd door Kees van Kempen (foto Tjeu van Ras)

Kees van Kempen is per 1 januari 2020 de nieuwe secretaris van de stichting Brabants Heem. Hij volgde per die datum Harrie Boot op. De benoeming van de nieuwe secretaris is officieel bekend gemaakt tijdens de najaarsvergadering van de Raad van Aangeslotenen in Het Turfschip in Etten-Leur.

Harrie Boot (Schaijk) blijft lid van het bestuur van Brabants Heem. Hij heeft bijna 30 jaar het secretariaat voor zijn rekening genomen. “Het is tijd om het stokje over te dragen”, zo verklaarde hij tijdens de vergadering, die hij als waarnemend voorzitter leidde. Kees van Kempen (Udenhout) maakt sinds twee jaar deel uit van het bestuur. Hij is tweede penningmeester.

Behalve de reguliere vergadering waren er op de bijeenkomst in Etten-Leur vier workshops. De circa 75 deelnemers konden deelnemen aan workshops over de omgevingsvisie, groen Brabant, digitaliseren en communicatie.